

Y. VAN DEN BERGE, *Uitvoering van vrijheidsstraffen en rechtspositie van gedetineerden*, Gent, Larcier, 2002, 295 p.

Het is op zich opmerkelijk dat de uitgeverij Larcier als eerste boek van haar nieuwe reeks 'Bibliotheek Strafrecht', een werk publiceert dat gewijd is aan de uitvoering van de vrijheidsstraf en de rechtspositie van gedetineerden, een materie die in het strafrecht gewoonlijk stiefmoederlijk wordt behandeld. Volgens het voorwoord beoogt deze reeks in hoofdzaak de bestaande rechtspraktijk toe te lichten. Het spreekwoord 'goed begonnen is half gewonnen' indachtig koos men als auteur voor dat eerste boek voor YVES VAN DEN BERGE. Hij werkte gedurende jaren, en tot voor kort, als jurist op het centraal bestuur van de Penitentiaire Administratie en bouwde zich daar een uitstekende reputatie op. Niet alleen door zijn praktijkwerk kent hij de materie zeer goed, maar bovendien is hij een 'bevoorrecht getuige': hij was secretaris van de commissie 'Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden' (de commissie-DUPONT), en nadien lid van de commissie 'Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting' (de commissie-HOLSTERS). De weerslag van één en ander vindt de lezer terug in het uitstekend boek dat slaagt in zijn opzet, nl. 'het mistige kluwen van de (informele) regels die het leven van de gedetineerde in een Belgische gevangenis thans beheersen te ontsluiten, te verduidelijken en te systematiseren'.

YVES VAN DEN BERGE schreef een boek, en hij deed dat goed. Het is in een heldere, begrijpelijke taal geschreven zonder evenwel in te boeten aan wetenschappelijkheid. De verschillende onderwerpen zijn zowel onderling als intern logisch gestructureerd. Dat alles maakt dat hoewel het in de eerste plaats een naslagwerk is, het toch vlot leest, temeer daar de overvloedige verwijzingen naar bijvoorbeeld omzendbrieven en rechtspraak in voetnoot zijn opgenomen.

Na een algemene oriëntatie handelt titel I over de vrijheidsstraf en de gevangenis als instelling. Titel II is gewijd aan de interne rechtspositie van gedetineerden, zijnde de handelingen en beslissingen ten aanzien van de gedetineerde als 'inwoner' van de gevangenis. Hierin komen aan bod de materiële levensvoorwaarden, briefwisseling, bezoek, telefoon, interne informatie en rechtshulp, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging en vergadering, godsdienst en levensbeschouwing, arbeid, sociale zekerheid, orde en veiligheid, tuchtrecht en de wettelijke onbekwaamheid. Titel III handelt over de externe rechtspositie van de veroordeelde gedetineerde, dit zijn de extramurale aspecten van de detentie. Behandeld worden de voorwaardelijke invrijheidstelling (= V.I.), de voorlopige invrijheidstelling, het penitentiair verlof, de uitgangspermissie, de halve vrijheid, het elektronisch toezicht, het weekeindarrest, de beperkte hechtenis, de niet-uitvoering van korte gevangenisstraffen en de invrijheidstelling op proef van de ter beschikking van de regering gestelde veroordeelde. In titel IV, de formele rechtspositie van gedetineerden, ten slotte komen de interne klachtprocedure en de algemene rechtsbescherming aan bod. Een bibliografie en een handig trefwoordenregister sluiten het boek af.

Wie enigszins bekend is met het gevangeniswezen weet dat het onderwerp van het boek bijzonder uitgebreid is, en dat het onmogelijk is om alle facetten te belichten. Toch komen onderwerpen aan bod als de recente zorgverzekering, de verjaring van de straf in geval van penitentiair verlof met als mogelijk gevolg dat een veroordeelde niet meer voor verdere strafuitvoering kan opgesloten worden (voetnoot 352), of nog de strafbare hulp bij ontvluchting van veroordeelden onder het stelsel van het elektronisch toezicht door sabotage van de controle-apparatuur. De auteur beperkt zich wat betreft de interne en de formele rechtspositie overigens niet tot de veroordeelden, maar behandelt ook het statuut van gedetineerden in voorlopige hechtenis en geïnterneerden wanneer dit verschillend is. Veel aandacht gaat naar de Europese wetgeving en rechtspraak, met toetsing of de Belgische regeling daaraan voldoet. Maar ook de Belgische rechtspraak – vooral Cassatie, Raad van State, en heel wat uitspraken van de kortgedingrechter – komt uitgebreid aan bod, tot ongepubliceerde vonnissen toe.

Toch missen we enkele zaken. Is bijzondere herhaling al dan niet een vorm van wettelijke herhaling (belangrijk voor toelaatbaarheid tot verlof of V.I.)? Hoe zit het met een rijverbod tijdens en/of na een detentie? De gezamenlijke omzendbrief *d.d.* 24 januari 2002 van het college PG's en de Minister van Justitie inzake de positie van het slachtoffer in de procedure tot V.I. Of de regeling inzake de opvolging van een voorlopige invrijheidstelling wanneer daaraan voorwaarden gekoppeld zijn.

We stoten ook op enkele kleine foutjes. In nummer (= nr.) 587 bijvoorbeeld is sprake van het verlenen van een voorlopige invrijheidstelling in afwachting van een V.I., maar sinds de inwerkingtreding van de nieuwe wetten inzake V.I. is dit niet langer mogelijk. Soms gaat het eerder om een wat ongelukkige formulering zoals in nr. 567: “Net zoals de V.I. is de voorlopige invrijheidstelling een gunst die kan worden verleend *door de uitvoerende macht*” – de V.I. wordt toegekend door onafhankelijke administratieve rechtscolleges. En vanuit criminologisch standpunt is het gevaarlijk te schrijven dat door het elektronisch toezicht de druk op de gevangenisbevolking wordt verminderd.

Meer algemeen is, gezien de auteur de actuele situatie toelicht, het snel verouderen van de informatie, maar ook de terminologie (b.v. leefloon) problematisch. Gelet op de prijs van juridische boeken, ware een losbladige uitgave welkom geweest.

Maar wat het werk van Mr. VAN DEN BERGE haarscherp aantoonde, is dat het Belgische penitentiair recht een welvaartsstaat met onze ontwikkeling volstrekt onwaardig is. Van bij de aanvang, in hoofdstuk 2 van het boek, bewijst hij dat de actuele Belgische regelgeving zowel in overtreding met het legaliteitsbeginsel als ontoereikend is; dat de rechtspositie van gedetineerden ondermaats is – de externe rechtspositie is ronduit ongrondwettelijk doordat de uitvoerende macht de aard en de duur van de vrijheidsstraf wijzigt door verloven, elektronisch toezicht, vervroegde vrijstellingen te verlenen – en dat er geen geëigende formele rechtspositie bestaat. Doorheen het hele boek, enkele onderwerpen niet te na gesproken, leest men stuitende voorbeelden van de wettelijke crisis waarin ons penitentiair recht verkeert!

Belangrijke materies zoals het penitentiair verlof, het elektronisch toezicht of de ambtshalve voorlopige invrijheidstelling (in het jaar 2000 werden ongeveer 4 000 dergelijke vervroegde vrijstellingen verleend) zijn uitsluitend in ministe-

riële omzendbrieven geregeld, die dan zelfs nog niet gepubliceerd zijn, of enkel terug te vinden in privé-uitgaven zoals het tijdschrift *Fatik* of de Code Pénitentiaire.

Enkele citaten uit de talrijke voorbeelden volstaan om de ernst van de situatie te illustreren. “Dit verbod van collectieve klachten is moeilijk te verzoenen met het petitierrecht gewaarborgd door het artikel 28, lid 1 van de Grondwet” (nr. 241). Inzake orde en veiligheid: “De Belgische regelgeving is trouwens ook op dit punt niet volledig, niet gestructureerd en biedt onvoldoende waarborgen. [...] Het artikel 139 van het Algemeen Reglement dat de directeur oplegt de gepaste maatregelen te nemen ‘*in al de niet bij het reglement bepaalde gevallen*’ wordt in de context van de orde en veiligheid dan ook vaak toegepast” (nr. 356). Of wat te denken van: “Het actueel geldende Belgische penitentiaire tuchtrecht beantwoordt slechts gedeeltelijk aan de normen van rechtszekerheid, onpartijdigheid, onafhankelijkheid en legaliteit. [...] De disciplinaire inbreuken worden in zeer multi-interpretabele termen omschreven. De disciplinaire sancties zijn ook relatief onbepaald” (nr. 409). En nog: “Uit de analyse van het huidig Belgisch penitentiair recht blijkt immers dat er, met betrekking tot hun interne materiële rechtspositie, momenteel geen specifiek, op de detentiesituatie toegeschreven procedures zijn die de gedetineerden toelaten met betrekking tot de penitentiaire beslissingen die rechtstreeks hun levenssituatie in de inrichting betreffen, hun belangen te behartigen voor een gespecialiseerde, onafhankelijke en onpartijdige instantie.” (nr. 764).

En dan te bedenken dat de commissie-DUPONT in mei 2000 haar eindverslag aan de Minister van Justitie overhandigde. Dit werkstuk omvat een kant en klaar ‘Voorontwerp van Basiswet Gevangeniswezen en Rechtspositie van Gedetineerden’, inclusief Memorie van Toelichting. Behalve algemene basisbeginselen (b.v. normaliseringbeginsel) zijn daarin terug te vinden o.m. de interne rechtspositie van de gedetineerde, regels inzake extern en onafhankelijk toezicht op de detentie en een beklagrecht voor gedetineerden. Nadat een aantal kamerleden de tekst ondertekende, werd gestart met de bespreking van het voorstel van wet in de commissie voor de justitie van de Kamer. Maar klaarblijkelijk waren er andere prioriteiten, want er werden uiteindelijk slechts een goede tien artikels van de 171 artikels besproken. Met andere woorden, de door YVES VAN DEN BERGE beschreven abominabele situatie blijft anno 2003 onverminderd voortbestaan – arm België!

Het boek is een absolute aanrader voor al wie van ver of dicht te maken heeft met ‘gevangenis’: penitentiair personeel, advocaten, magistraten, hulpverleners en natuurlijk de gedetineerden en hun ‘affectief milieu’. De Penitentiaire Administratie zou er in het licht van de falende juridische informatieverstrekking alleszins goed aan doen dit boek ruim ter beschikking te stellen in elke gevangenisbibliotheek van het land.

Freddy PIETERS

TER RECENSIE AANGEBODEN BOEK

MARY, P., *Le système pénal en Belgique. Bilan critique des connaissances*, Brussel, Bruylant, 2002, 329 p.